

مسئولیت ما در برابر طبیعت

حق آب و خاک

انسان زاده طبیعت است و یکی از گسترده‌ترین ارتباطات را با محیط طبیعی پیرامون خود دارد. آری وی زاده طبیعت و زمین زیستگاه اوست. از این رو در آموزه‌های دینی، مسئولیت انسان در برابر محیط زیست از جدی‌ترین مسئولیت‌هاست.

انسان و طبیعت

انسان خلیفه و جانشین خداست و خداوند زمین را برای وی آفریده است. به همین دلیل، حق بهره‌برداری و تصرف ویژه در آن را به وی بخشیده است.

«وَهُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَائِفَ الْأَرْضِ»

(انعام / ۱۶۵).

«وَالْأَرْضَ وَضَعَهَا لِلْأَنَامِ» (الرحمن / ۱۰).

«هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَّا فِي الْأَرْضِ جَمِيعاً»

(بقره / ۲۹).

برخورد مادرانه با زمین

آری در نگاه اسلامی انسان با طبیعت پیوندی ویژه دارد. زمین چون مادر و ما انسان‌ها فرزندان پرورش یافته وی

هستیم. پیامبر (ص) فرموده است: از زمین محافظت کنید که به منزله مادر شماست... (نهج الفصاحه، حدیث ۱۱۳۰). ما در برابر زمین مسئولیت داریم و باید حرمت آن را پاس بداریم. **امام علی** (ع) فرموده است: «تَقْوَالَهُ فِي عِبَادَةِ وَ بِلَادِهِ فَانْكُمْ مَسْئُولُونَ حَتَّى عِي الْبِقَاعِ وَ الْبِهَائِمِ» (نهج البلاغه، خ ۱۶۶).

تقوای الهی پیشه کنید، هم در مورد بندگان خدا و هم شهر و آبادی‌ها. چرا که شما در برابر همه این‌ها حتی سرزمین‌ها و حیوانات مسئولید. همان‌طور که می‌بینید، انسان در مقام کارگزار طبیعت در برابر حفظ و پایداری محیط زیست برای خود و نسل‌های آینده مسئولیت دارد. از این رو در برخورد با طبیعت باید به دو نکته اساسی توجه داشته باشد:

۱. در مواجهه با طبیعت باید رفتارهایی را برگزیند که به آبادانی زمین منجر شود.
۲. این برخورد باید به نوعی باشد که نظام طبیعی را بر هم نزند؛ یعنی موافق سازوکارهای زیست محیطی باشد.

به همین دلیل است که وی حق هیچ‌گونه اسراف، تخریب و فساد در زمین را ندارد. در «قرآن مجید» آمده است: «وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا» (اعراف / ۵۶). در زمین پس از آنکه سامان یافته است، فساد نکنید.

طبیعت و دین

در نگاه دینی بهره‌برداری انسان از طبیعت بی‌قید و شرط نیست. این بهره‌برداری مشروط به استفاده درست و معقول از آن است. این‌رو بر پایه آموزه‌های اسلامی حتی شکار به شکل مطلق جایز نیست. بنابر نظر فقها شکار حیوانات از روی هوس و تفریح حرام است. هرچند از گوشت آن‌ها استفاده شود در اسلام کشتن بی‌مورد و بی‌هدف حیوانات ممنوع بوده و این کار موجب عذاب الهی و بازخواست در روز قیامت شمرده شده است. در اسلام آزار و اذیت حیوانات حتی حیوانات موذی نیز منع شده و از زشت‌ترین گناهان معرفی شده است. حتی اگر حیوانی بخواهد به انسان آسیب برساند باید تنها به دفاع بسنده کرد. پیامبر اسلام (ص) از به‌جان هم انداختن حیوانات نیز نهی می‌فرمودند.

کوهستان، آرامش حیوانات ساکن در طبیعت وحشی را به هم نزنیم.

● در شهرها

- از فراورده‌های خطرناک و سموم در محیط‌های خانگی و تجاری تا حد امکان کمتر استفاده کنیم.
- در مصرف انرژی صرفه‌جویی کنیم و از اسراف در منابعی چون نفت، گاز و ... بپرهیزیم.
- با آموزش درست مصرف هرچه کمتر زباله تولید کنیم.
- به تفکیک زباله‌ها و بازیافت پسماندها بیشتر توجه کنیم.
- با آموزش فرهنگ استفاده از وسایل نقلیه، از آلودگی هوا بکاهیم.
- الگوی مصرف آب را تا حد امکان رعایت کنیم.

وظیفه ما به‌عنوان یک شهروند در قبال محیط‌زیست

درست است که برای حفظ محیط‌زیست عزمی جهانی لازم است، ولی ما نیز به‌عنوان شهروند، در این عرصه وظایفی داریم:

● در بیرون شهر

- هنگام گذراندن اوقات فراغت در طبیعت کیسه زباله با خود به همراه داشته باشیم.
- از رها کردن بطری‌ها، نایلون‌ها و ظروف یک‌بار مصرف در دامن طبیعت خودداری کنیم.
- رهاسازی زباله‌های غیرقابل تجزیه در محدوده زندگی حیوانات به تخریب محل زندگی و بیمار شدن آن‌ها می‌انجامد.
- آب‌ها را با مواد شوینده شیمیایی و زباله‌ها آلوده نکنیم.
- ریختن زباله در مسیر آبراهه‌ها و رودخانه‌ها خطر بالقوه‌ای را در تخریب محیط‌زیست ایجاد می‌کند.
- از شکستن شاخه درختان و کندن بوته‌ها و سوزاندن آن‌ها بپرهیزیم.
- از شکار و آزار و اذیت پرندگان و سایر موجودات زنده خودداری کنیم.
- با ایجاد سروصدا و نیز ابراز هیجانات کنترل نشده در محیط آرام جنگل و

مفهوم فساد

مفهوم فساد در زمین یک مفهوم عام است و هر نوع برخوردی را که تخریب و نابودی زیست‌بوم را در پی داشته باشد، در بر می‌گیرد. متأسفانه بشر امروز شیوه برخورد نامناسبی را با طبیعت برگزیده است. ابعاد مختلف بحران زیست‌محیطی که در سراسر گیتی پدید آمده و همه را به اعتراض واداشته، پیامد همین برخورد غلط با طبیعت است.

«ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ» (روم / ۴۱).

فساد و تباهی در زمین و دریا آشکار گردید، به‌خاطر کارهایی که مردم انجام دادند. بدانیسم هرگونه اقدام برخلاف اصول و آموزه‌های زیست‌محیطی در تضاد با خواست خداست. چرا که خدا فساد و فسادگران را دوست ندارد:

«وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ» (مائده / ۶۴).

پس انجام کارهایی چون آلوده کردن آب و خاک و هوا به شکلی که عرصه حیات بشری را دچار اختلال کند، فساد و از نمونه‌های آشکار رفتارهای ناپهناجار زیست‌محیطی به شمار می‌آید و این همه برخلاف دستورها و توصیه‌های خداوندی است.